

№ 34 (387)
Верасень 2011 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

Выданні: кнігі беларускіх гісторыкаў з Польшчы –

стар. 3

Адраджэнне: фестывалы Нарачанскага краю –

стар. 4

Фестываль: фальклор, этніка і dj –

стар. 6

На тым тыдні...

1 верасня Нацыянальная бібліятэка Беларусі трэці раз расчыніла свае дзверы для незвычайнага першага ўрока «Твая зямля, твая Радзіма названа светла – Беларусь», прысвечанага Дню ведаў. Свой першы ўрок у новым навучальным годзе вучні 6 класа гімназіі № 1 імя Ф. Скарыны правялі ў НББ. Заняткі былі накіраваныя на выхаванне грамадзянскасці, патрыятызму, павагі да гістарычнага мінулага і сучаснасці Радзімы, гонару за беларускі народ і яго дасягненні. Хлопчыкаў і дзяўчат чакала таксама экскурсія па НББ, у Музей кнігі, дзе яны пазнаёміліся з арыгінальнымі кніжнымі помнікамі, мініяцюрнымі і рэдкімі выданнямі.

2 верасня ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Я. Коласа НАН Беларусі адбылася прэзентацыя апошніх выданняў выдатнага польскага паэта і эсэіста, перакладчыка, лаўрэата Нобелеўскай прэміі Чэслава Мілаша і адкрыццё выстаўкі «Сведка дваццатага стагоддзя». Арганізатарамі імпрэзы выступілі Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Я. Коласа НАН Беларусі, Польскі Інстытут у Мінску, Калегіум Усходняй Еўропы (Вроцлаў) і Інстытут кнігі (Кракаў). Гэтай прэзентацыяй адкрыўся цыкл мерапрыемстваў у межах праекта «Чэслаў Мілаш у Беларусі», якія прайшлі ў Віцебску, Гомелі, Магілёве і іншых гарадах.

8 і 9 верасня 100-годдзе паэта Чэслава Мілаша (чый род паходзіць з Беларусі) адзначылі ў Мінску фестывалем «Вялікае княства паэзіі». 8 верасня прадставілі чатырохтомнае беларускае выданне твораў паэта і яго аўдыёкнігу «Чалавек шматпавярховы». Са сцэны вершы юбіляра гучалі па-беларуску, па-руску, па-літоўску і па-польску. У фэа дэманстравалася выстаўка «Чэслаў Мілаш і жыццё», рэалізаваная дзякуючы варшаўскаму літаратурнаму музею імя Адама Міцкевіча. «Мілашу б спадабалася ў Беларусі, – заявіў вядомы польскі культурны дзеяч Кшыштаф Чыжэўскі, які шмат паездзіў па нашай краіне, завітаў і на радзіму паэта. – Ён заўжды казаў, што самы вялікі праклён – пазбавіцца каранёў. Сам ён іх трымаўся і ўсіх нас вучыў гэтаму».

9 верасня ўдзень прайшоў круглы стол «Мілаш шматпавярховы», а ўвечары песні на ягоныя вершы гучалі ў выкананні Тацяны Беланогай, свае прысвечэнні паэту чыталі Марыя Мартысевіч і Віталь Рыжкоў.

8 верасня ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі адкрылася выстаўка, прысвечаная 100-годдзю з дня смерці выбітнага літоўскага мастака Мікалоюса Чурлёніса. На ёй прадстаўлены копіі карцінаў і фотаздымкаў. Ягоныя творы – сінтэз мастацтва і роздумаў на самыя розныя філасофскія, псіхалагічныя і рэлігійныя тэмы.

Аграэкадурызм

Як у першы раз

Удзельнікі мясцовага дабрачыннага фонду «Паўночныя Афіны» (ён займаецца папулярызацыяй спадчыны М.К. Агінскага) не могуць сядзець склаўшы рукі: разнастайныя экскурсіі, экспедыцыі, канцэрты, выстаўкі, «круглыя сталы» шчыльна ўвайшлі ў нашае жыццё. Нядаўна актыў фонд адправіўся ў навуковую экспедыцыю па Маладзечанскім рэгіёне, якую арганізавалі ўдзельнікі праекта Вольга Іванаўская і аўтар гэтых радкоў. Турыстычны патэнцыял Маладзечанскай зямлі вялікі, яна багатая на падзеі і асобы, унікальныя гісторыка-культурныя і прыродныя помнікі, але самае галоўнае – людзі, неабякавыя да сваёй гісторыі. У групе з дзесяці чалавек былі журналісты, гісторыкі, прадпрыемствы, працаўнікі бібліятэкі і сферы турызму. Першаю па маршруце была вёска Маліноўшчына.

Вядома, што ў канцы XVIII ст. яна належала Радзівілам. У 1827 годзе маёнтак набыў Якаб Свентаржэцкі. Яго ўнук Міхал у 1862 годзе заснаваў тут вінны, а ў 1880-м – мукамольныя заводы. Два сыны Міхала пазней атрымалі ў валоданне заводы: Вацлаў – у Яхімоўшчыне, а Баляслаў – у Маліноўшчыне. У той час тут быў парк з рэгулярнай і вольнай планіроўкай, з дэкаратыўнай воднай сістэмай, якая складалася з 12 сажалак – сапраўдны водны каскад. Па маёнтку разгульваў ручны мядзведзь і вітаўся за руку з гасцямі. Аб тым распавёў нам былы галоўны інжынер спіртзавода «Маліноўшчына», краязнаўца Леанід Аляксеевіч Нехвядовіч, які правёў экскурсію і па самім прадпрыемстве. Дарэчы, на яго тэрыторыі захавалася капліца – фамільны склеп Свентаржэцкіх, пабудаваны ў 1840

годзе ў выглядзе чатырохкантовай піраміды з вапняка. Капліца стала сапраўднай візітоўкай Маліноўшчыны. Да нашых дзён захаваліся пральная, кухня, адрына, а таксама хата, дзе жыла прыслуга.

Наступны пункт маршруту – вёска Лебедзева. Упершыню яно згадваецца ў грамаце князя Ягайлы 1387 года. Існуе цікавая легенда пра паходжанне назвы. Кажуць, раней гэта месца звалі Лебедзева Дно. Тут было возера, пры якім жылі людзі, лавілі рыбу, палівалі на качак, касілі траву. Вёска была вельмі багатая, жыхары не мелі ніякіх цяжкасцяў ні з ежай, ні з будаўнічымі матэрыяламі. Возера звалася Лебедзевым таму, што на выспе жылі лебедзі, і людзі нікому не дазвалялі іх крыўдзіць. Усе ведалі, што менавіта лебедзі засцерагаюць іх паселішча. Аднак знайшоўся злы чалавек, які забіў адну птушку. Пасля гэтага астатнія пакінулі возера, і ў людзей пачаліся беды: знесла хаты, змыла ўраджай, патапіла скаціну. Прайшоў час, людзі забыліся на тую бяду і зноў пачалі сяліцца ўжо на дне былога лебядзінага возера. Адгэтуль і назва – Лебедзева Дно, а цяпер – Лебедзева. Вядома, што ў XVIII стагоддзі мясцовасць належала Тадэвушу Агінскаму.

Экскурсію праводзіць Л. Нехвядовіч

(Заканчэнне на стар. 5)

Дзень беларускага пісьменства

Край сталення Якуба Коласа

Чацвёртага верасня адбылося васямнацатае рэспубліканскае свята Дзень беларускага пісьменства. Сёлета эстафету сталіцы святкавання ад Хойнікаў прынялі Ганцавічы. А напярэдадні сюды прыбыла навукова-асветніцкая экспедыцыя з Жыватворным агнём ад труны Гасподняй «Дарога да святыхняў», якая вандравала па Брэсцкай вобласці.

Вельмі насычаная і разнастайная праграма надзельнай урачыстасці пачалася з Літургі ў Свята-Ціханаўскай царкве, у якой прынялі ўдзел Архіепіскап Пінскі і Лунінецкі Стэфан, епіскап Брэсцкі і Кобрынскі Іаан, епіскап Барысаўскі Веніямін, а таксама госць з Украіны – архіепіскап Львоўскі і Галіцкі Аўгустын. Па сканчэнні вернікі запалілі свечкі ад незгасальнай лампады.

На афіцыйную цырымонію адкрыцця свята прыбылі прадстаўнікі ўрада, дыплама-

А. Тозік уручае дыплом К. Камейшу

тычных місіяў, кіраўнікі вобласці і раёна, вядомыя беларускія літаратары і выдаўцы, госці з Расіі, Украіны, Сербіі, Чарнагорыі, Казахстана. З галоўнай сцэны свята, усталяванай на цэнтральнай плошчы, да гараджанаў і гасцей горада з віншаваннямі звярнуліся намеснік прэм'ер-міністра Беларусі Анатоль Тозік, старшыня Брэсцкага абласнога выканаўчага камітэта Канстанцін Сумар, старшыня Ганцавіцкага райвыканкама Уладзімір Столяр. Архіепіскап Пінскі і Лунінецкі Стэфан прачытаў архіепіскапскае пасланне да Дня пісьменства ад Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Філарэта, Патрыяршага Экзарха ўсёй Беларусі. Прывітаў усіх старшыня СПБ Мікалай Чаргінец. Ганаровая місія была ў А. Тозіка, які ўручыў узнагароды пераможцам Рэспубліканскага конкурсу за выдатныя творы 2010 года ў галінах прозы, паэзіі, драматургіі, літаратурнай крытыкі, дзіцячай літаратуры, публіцыстыкі, перакладаў, сатыры і гумару, дэтэктыўнага і песеннага жанраў. Сярод перамож-

І. Пракаповіч перадае літаратурна-краязнаўчому цэнтру Ганцавіцкай бібліятэкі свае кнігі

цаў – Віктар Праўдзін, Алена Масла, Уладзімір Сауліч, Казімір Камейша, Алена Папова ды іншыя.

Значнай падзеяй для Ганцавічаў стала ўрачыстае адкрыццё Алеі пісьменства, якая стане своеасаблівым знакам павагі да людзей, якія сваім служэннем

Міхась Канстанцінавіч на адкрыцці выстаўкі ў Ганцавіцкім краязнаўчым музеі

Айчыне адзначаныя ў гістарычнай памяці ганцаўчанаў.

Алею ўпрыгожыла архітэктурная кампазіцыя, выкананая скульптарамі з Брэста Паўлам Герасіменкам і Алесяем Грушчанкавай: два манумента ў выглядзе картушаў з імё-

марыяльнага музея Якуба Коласа. У асобнай зале Ганцавіцкага краязнаўчага музея прадстаўлены матэрыялы, што адлюстроўваюць старонкі жыцця маладога песняра: фотаздымкі, асабістыя рэчы Якуба Коласа, рарытэтныя выданні, кніжныя ілюстрацыі да трылогіі «На ростанях», жывапісныя творы Валяр'яна Жоўтака, Леаніда Гоманава і інш. Выстаўка будзе працаваць цягам месяца, таму ахвочыя могуць яе наведаць.

Люсіна Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч быў накіраваны пасля заканчэння Нясвіжскай настаўніцкай семінары восенню 1902 года. У школе, якая месцілася ў невялічкай хаце, у 2 класах навучалася 37 вучняў. У Люсіне, малады настаўнік таксама збіраў мясцовы фальклор, рабіў этнаграфічныя запісы, займаўся літаратурнай працай. Тут ён напісаў праявічныя творы «Яшукіна гара» і «Адзін з сотні». Памяць пра тагачасных жыхароў Люсіна захаваная Якубам Коласам на старонках апошні «У палескай глушы» з трылогіі «На ростанях», дзе вёска выведзеная пад назвай Цельшына. У кастрычніку 1904 года з Люсіна Канстанцін Міхайлавіч пераязджае ў Пінкавічы, таксама Пінскага павета.

(Заканчэнне на стар. 4)

Сябра беларускага саюза мастакоў Віктар Нямцоў у гэтым верасні святкуе сваё 70-годдзе. Удзельнік рэспубліканскіх і замежных выставак, яго творы экспануюцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, Маскве, у Турцыі, Егіпце. Аўтар габелена «Музыка» для Белдзяржфілармоніі, вітражоў для ТЮГа і Беларускага дзяржаўнага медыцынскага ўніверсітэта. Цяпер ён у Нацыянальным гістарычным музеі прадставіў свой новы праект «Млыны Беларусі».

Новая выстаўка мае на мэце захаваць гістарычную спадчыну. Млыны, якія занялі трывалое месца ў беларускай сельскай гаспадарцы з XI стагоддзя, адыгрывалі вялізарную ролю ў жыцці нашых продкаў. Ветраныя млыны, ці ветракі, будаваліся на тоўстым слупе, каб іх можна было пава-рочваць, арыентуючыся на накірунак ветру. Больш дасканалымі былі шат-

ровыя: першы паверх яго нагадваў хату з бярвенняў, а другі лягчэйшы, які называўся шацёр, мацаваўся на восі і меў васьмівугольную форму. Яго з чатырма, шасцю або васьмю крыламі пава-рочвалі да ветру. Да таго ж чалавек навучыўся выкарыстоўваць і сілу вады, каб прывезці ў рух механізм.

Пра гэтыя гмахі здавён складалі казкі, паданні і песні, існуюць прысвечаныя ім гульні і танцы. Але час нялітасцівы – у Беларусі захаваліся адзіныя непрацоўныя ацалелых млыноў.

Нямцоў доўгі час займаўся вывучэннем гэтых помнікаў мінуўшчыны ў розных кутках нашай краіны. І цяпер, дзякуючы экспазіцыі, з занябальных рэшткаў, з вобразаў у кнігах і архівах яны паўсталі прад намі ранейшымі волатамі. Усяго у Нацыянальным гістарычным музеі прадстаўлена каля 30 разнастайных жывапісных працаў.

Але не трэба лічыць экспазіцыю толькі гістарычнай рэканструкцыяй. На палотнах мастака млыны пераўтварыліся ў каларытныя шэдэўры архітэктур-

ры нашай Бацькаўшчыны, а не проста месца, дзе малолі муку. Барыс Нямцоў вобразна пераасэнсаваў і дадаў дзівоснасці, загадканасці выгляду каменных і драўляных млыноў. А на некаторых карцінах адлюстраваліся і сапраўды казачныя сюжэты, напрыклад, трыпціх «Фантастыка млыноў» (2011). Асновай для аднаго з палотнаў Нямцова стала паданне пра волата Мянэска («Мельніца Мянэска» (2011). Таго самага, які пабудоваў млын на ўзбярэжжы Свіслачы, які малоў муку з камянёў, памятаецца?

Але ж што казаць – лепей пабачыць «Млыны Беларусі» на ўласныя вочы. Выстаўка падоўжаная і будзе экспанавана да 18 верасня ў Нацыянальным гістарычным музеі, што на Карла Маркса, 12.

Ігар ФЕДАРОВІЧ,
г. Мінск

Краіна млыноў

Пад такую назвай сёлета 12 жніўня ў Валожынскім раённым цэнтры культуры адкрылася выстаўка маладога мастака Уладзіміра Сайко. На ёй прадстаўлены 20 жывапісных алейных палотнаў, якія адлюстроўваюць шматгранную палітру захапленняў і зацікаўленняў мастака. Тут мы бачым карціны, прысвечаныя яго роднаму кутку – гораду Валожыну і Валожынскаму раёну, краёвядам Беларусі, радзіме класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы.

Ураджаюць дасканалай тэхнікай выканання партрэты яго радні: бацькі («Баця») і бабулі («Бабуля Аліма»), якой мастак прысвяціў ажно 10 працаў.

Дваццаць імгненняў вясны

Выстаўку адкрыла мясцовая паэтка Валянціна Гірунь-Русакевіч, кіраўнік народнага літаратурна-мастацкага аб'яднання «Рунь». Яна коротка распавяла пра жыццё і творчасць маладога мастака, задавала яму пытанні. Павіншаваць земляка з адкрыццём шостага персанальнай выстаўкі і з 20-годдзем з дня нараджэння прыйшлі жыхары Валожына і раёна, настаўнікі, родныя, госці з Мінска.

У Сайко з ранніх гадоў меў здольнасць да малявання, што потым перарасло ў захапленне, а неўзабаве і ў сэнс яго жыцця. У 2007 годзе Уладзімір паступіў у Рэспубліканскі каледж мастацтваў імя І. Ахрэмчыка, які паспяхова закончыў у 2010-м, атрымаўшы «дзясятку» за дыпломную працу «Бабуля Аліма». Тады ж паступіў у Маскоўскі дзяржаўны акадэмічны мастацкі інстытут імя В. Сурыкава. Праз год перавёўся ў Бе-

ларускую акадэмію мастацтваў, бо адчуў вострую патрэбу ў беларускамоўным асяроддзі.

З 16-гадовага ўзросту Уладзімір актыўна ладзіў персанальныя выстаўкі, удзельнічаў таксама ў міжнародных і сумесных. З 2009 года ён займаецца кніжнай графікай: удзельнічаў у афармленні многіх кніг, у тым ліку і зборніка паэтаў-землякоў Валожыншчыны.

Сваімі працамі Уладзімір Сайко заклікае любіць родныя мясціны, шанавачь спадчыну, з аптымізмам глядзець у будучыню краю і рабіць усё магчымае, каб захаваць яго характар і непаўторнае багацце. І калі наведнік выстаўкі адчуе гэта і зразумее той заклік, то ён зробіць шчаслівым мастака.

Анатоль ВАЛАХАНОВІЧ

Над старонкамі кнігі

Кнігі двух гісторыкаў з Беластоцчыны

Нядаўна ў адной з кніжных крамаў Мінска купіў дзве кнігі – кнігі двух беларускіх гісторыкаў, якія жывуць у Польшчы. Яны вядомыя не толькі ў Рэспубліцы Польшча, але і ў Беларусі. Гэта – Юры Туронак і Яўген Мірановіч. Першы з іх напісаў кнігу ўспамінаў «За кардонам Бацькаўшчыны», а другі – «Беларусы ў Польшчы (1918–1949)». Адразу скажу, што кнігі гэтых аўтараў беларусы чытаць любяць. Наогул, працы Юры Туронка амаць усе выдваліся ў Беларусі па-беларуску. Гэта дзякуючы Юры Туронку мы даведзіліся пра мала вядомыя старонкі гісторыі Беларусі пад час нямецкай акупацыі ў гады Другой сусветнай вайны. З савецкіх кніг мы ведалі толькі тое, што немцы былі дрэнныя, а партызаны – добрыя, нацыяналісты – каты беларускага народа, а Вільгельм Кубэ – галойны кат. Юры Туронак у сваіх кнігах данёс да беларусаў звесткі пра таго ж Кубэ, пра той жа СБМ, пра Радаслава Астроўскага, Вацлава Іваноўскага, Фабіяна Акінчыца, Янку Станкевіча і многіх іншых асобаў.

З цікавымі працамі да беларускага чытача прыйшоў і Яўген Мірановіч, які апублікаваў кнігі на найноўшай гісторыі Беларусі. Да гэтых двух шановных гісторыкаў вельмі актыўна далучыўся Алег Латышонак, які на беларускай мове выдаў цэлую серыю кніг па гісторыі Бацькаўшчыны. Дайшлі да Беларусі таксама і добрыя кнігі па-беларуску Антона Мірановіча пра праваслаўную Беларусь, Яна Максімука пра беларускую эміграцыю ў Нямеччыне, кнігі Мар'яна Пецюкевіча, Анелі Катковіч, крывануцьчыя працы Дарафея Фіёніка. Але да сёння ў беларускіх кнігарнях няма грунтоўных даследаванняў на беларускай мове Алены Глагоўскай, Георгія Сосны, Вячаслава Харужага, Генрыка Маецкага, Малгажаты Мароз і многіх іншых даследчыкаў, якія жывуць у Польшчы, але сур'ёзна і аб'ектыўна пішуць пра Беларусь. Іх творы таксама неабходна перакладаць і выдаваць для беларусаў.

Яшчэ ў 1993 годзе Яўген Мірановіч у Варшаве па-польску выдаў даследчую працу «Białorusini w Polsce (1944–1949)». А пісалася яна, як кажа сам аўтар, у канцы 1980-х гадоў. Пісалася, як доктарская праца, абароненая ў Варшаўскім універсітэце. І была яна для большасці палякаў тады першым даведнікам пра беларусаў Беластоцчыны.

Праца Яўгена Мірановіча была напісана на аснове архіўных матэрыялаў, літаратуры і ўспамінаў жыхароў Беластоцчыны, таму не толькі не састарэла яна і сёння фактурай, фактамі, лічбамі, а, наадварот, набыла яшчэ большую каштоўнасць, як гістарычны дакумент. Нядаўна гэтая праца нашага вядомага гісторыка пабачыла свет і па-беларуску. І сёння яе з вялікай цікавасцю чытаюць у Беларусі. Вядома, найперш тыя, хто цікавіцца гісторыяй Бацькаўшчыны, лёсам беларусаў у свеце.

У кнізе гісторык найбольш засяродзіў увагу на жыццёвым лёсе беларусаў Беластоцчыны. Як мы добра ведаем, 20 верасня 1944 года адбылася страта Беларуссо

Беластоцкай вобласці, бо сталінскі ўрад заключыў пагадненне з Польскім камітэтам нацыянальнага вызвалення пра перадачу Беластоцчыны Польшчы і наступны абмен населенцтвам на перададзеных землях. З Беластоцчыны высяляліся беларусы, а з Беларусі туды ехалі беларускія палякі. За наступныя гады ў савецкую Беларусь выехалі з Беластоцчыны 36 тысяч чалавек. А ў 1945 годзе была падпісаная дамова сталінскага ўрада з польскім часовым урадам аб перадачы беларускай тэрыторыі палякам і змене дзяржаўнай мяжы. Польскай рэспубліцы было перададзена 17 раёнаў Беластоцкай вобласці і 3 раёны Брэсцкай вобласці. Пра лёс гэтых беларусаў на Беластоцчыне і піша Яўген Мірановіч. Пачынае ён з развагаў пра беларусаў у польскай дзяржаве ажно з 1918 года. Тады згодна з міжнароднымі абавязкамі, якія падпісала Польшча, беларусы павінны былі атрымаць поўныя правы і свабоды, якія належалі нацыянальным меншасцям. Аднак рэчаіснасць, як піша Яўген Мірановіч, значна адрознівалася ад дэкларацыяў. Бо беларусы тады адрозніваліся ад палякаў, якія жылі на гэтай тэрыторыі, і культуры, і рэлігіяй, і сацыяльным-палітычным становішчам. Пераважную большасць беларусаў складала вяскованае насельніцтва, якое размаўляла па-беларуску. А вось у Беластоку, напрыклад, у 1931 годзе жылі 7502 чалавекі праваслаўнага веравызнання. Сярод іх роднай называлі беларускую мову 518 чалавек, польскую – 3263, астатнія – польскую.

Вялікую ўвагу гісторык у сваёй кнізе аддае даследаванням эканамічнага становішча беларускага насельніцтва, палітычным умовам нацыянальнага жыцця беларусаў у Польшчы ў пасляваенны час, стаўленнем беларусаў да польскай дзяржавы і народу, апісвае праблемы асветы на роднай мове і разважае пра нацыянальную свядомасць

беларусаў Беластоцчыны. «Беларусы Беластоцчыны як сялянская супольнасць, не надавалі занадта вялікага значэння пісьмоваму слову, не стваралі ў гэты перыяд культурных каштоўнасцей, якія выходзілі па-за межы фальклору, і не пакінулі мемуараў, дзённікаў і іншых запісаў, якія сведчылі б пра іхняе тагачаснае бачанне рэчаіснасці. Толькі ў сярэдзіне 1950-х гадоў пачалі з'яўляцца першыя нумары выдання на беларускай мове – газеты «Ніва». Адначасова гэта выданне стала адным з найважнейшых фактараў, які фармавалі нацыянальна-палітычную арыентацыю беларусаў Польшчы», – робіць высновы Яўген Мірановіч...

«За кардонам Бацькаўшчыны» – кніга ўспамінаў Юры Туронка. Пра гэту кнігу ўжо напісалі добрыя артыкулы Алена Глагоўская ў «Сzasopise» (№ 3, 2011) і Міхась Скобла ў «Нашай веры» (№ 2, 2011). «Маючы за сабой жыццёвы і даследчыцкі вялікі вопыт, Юры Туронак гуртаваў побач сябе моладзь, якая шмат у чым скарыстоўвала сустрэчы з ім. Для мяне асабіста гэта была «беларуская школка Юры Туронка», у якой я навучылася на многа больш, чым праз сем гадоў навучання беларускай мовы ў пачатковай

школа. З гэтай «школкі» вырасла і мая зацікаўленасць гісторыяй Беларусі, як думаю, і шмат каго з беларускіх сучасных гісторыкаў у Польшчы, а мабыць і ў Беларусі. Кожная сустрэча з Юрыем Туронкам і яго сям'ёй – ці то ў Варшаве, ці ў летніх Трыпуцах, дае шмат надзеі і імпульсаў да даследаванняў над яшчэ ўсё не да канца адкрытай сучаснай гісторыяй Беларусі. Разважаючы пра ўспаміны Юры Ту-

ронка, варта згадаць, што выданыя яны тыражом 100 экзэмпляраў усё ж такі ў Беларусі, а не ў Польшчы, у якой шмат хто з беларусаў шмат у чым абавязаны перад іх аўтарам», – прызнаецца Алена Глагоўская. А Міхась Скобла сказаў пра ўспаміны Юры Туронка, што «гэта панарама чалавечага жыцця, дзе трэба – дакладна-падрабязная (відно, што аўтар абавіраецца на дзённікі), дзе трэба – жывапісна-кінематаграфічная».

Успаміны Юры Туронка «За кардонам Бацькаўшчыны» вельмі цікава чытаюцца. Яны адлюстроўваюць не толькі лёс адной сям'і Туронкаў, але ў цэлым нашу гісторыю. Аўтар усё жыццё, ад 13 гадоў, вёў дзённік. Праўда, былі пэўныя перапынкі, але дзённікі пісаліся, а значыць – пісаліся і ўспаміны, якія аўтар закончыў толькі ў 2009 годзе, напярэдадні свайго 80-годдзя.

Юры Туронак у сваіх успамінах узнавіў і ацаніў перажытае: і ў мястэчку Дукшты на Дзісеншчыне, і першую віленскую гімназію, і жыццё ў Польшчы, і дзейнасць БГКТ і г.д. Разам з тым аўтар заўсёды разважае пра шляхі беларускага самаўсведамлення. Вельмі шмат праз старонкі кнігі праходзіць прозвішчаў – нямала знаёмых і вядомых. У свой час Юры Туронак сустракаўся з Пятром Сергіевічам, Язэпам Рэшацем, Уладзіславам Казлоўскім, Уладзіславам Пецюкевічам, Пятром Ластаўкам, Язэпам Гапановічам і з сотнямі іншых асобаў Бацькаўшчыны, які пакінулі значны след у беларускай гісторыі. Пра адных больш, пра іншых менш згадвае гісторык. Але згадвае пра іх так, як і наколькі ён гэтых і іншых людзей ведаў, сустракаўся, спрачаўся з імі.

Успаміны Юры Туронка дапаўняюцца яшчэ фотаздымкамі, дакументамі і спісам беларусазнаўчых прац гісторыка. Цалкам «За кардонам Бацькаўшчыны» – гэта новы, малавядомы шырокаму чытачу матэрыял, каштоўнасць якога немагчыма пераацаніць. Ён уражвае багатай фактаграфічнасцю, асабіста перажытым, аўтар узнаўляе сацыяльныя, побытавыя ўмовы і абставіны, у якіх прыходзілася жыць, працаваць, ствараць родную беларускасць найперш за кардонам Бацькаўшчыны.

Сяргей ЧЫГРЫН, г. Слонім

школе. З гэтай «школкі» вырасла і мая зацікаўленасць гісторыяй Беларусі, як думаю, і шмат каго з беларускіх сучасных гісторыкаў у Польшчы, а мабыць і ў Беларусі. Кожная сустрэча з Юрыем Туронкам і яго сям'ёй – ці то ў Варшаве, ці ў летніх Трыпуцах, дае шмат надзеі і імпульсаў да даследаванняў над яшчэ ўсё не да канца адкрытай сучаснай гісторыяй Беларусі. Разважаючы пра ўспаміны Юры Ту-

Адраджэнне традыцыяў

Фэсты ў вёсках і мястэчках Нарачанскага краю

Першай палове XX стагоддзя былі вельмі папулярныя фэсты на вёсцы. Гэта было парафіяльнае, інакш прастоальнае, свята храма. У навуковай літаратуры нарачанскія фэсты называюцца або кірмашамі, або прастоальнымі святамі. У некаторых мясцінах ладзілі не адзін, а два і нават тры фэсты за год. Каб сучасны чытач атрымаў уяўленне пра тагачасныя святаванні, я пастараюся каротка раскажаць пра тыя, на якіх мне даводзілася пабываць у сярэдзіне мінулага стагоддзя.

На Міколу, 22 мая, быў фэст ва Урэччы. Гэта парафіяльнае свята Урэцкай царквы Св. Міколы. Дарэчы, літургію называлі імшою (напэўна, назва засталася ад уніцкіх часоў). Жыхары вёсак Урэчча, Кардон, Касічы з дзецьмі ішлі ў царкву, каля якой адбываўся кірмаш. Прывозілі свае тавары прадпрымальнікі, прадаўцы крамаў і некаторыя гаспадары. Гандлявалі пераважна прадуктамі і рознымі ласункамі, марожаным («лёды»), прысмакамі (грэцкія арэхі, арахіс, цукеркі). Тут можна было набыць і цацку для дзіцяці.

Пасля палудня далёкія госці, якія прыйшлі або прыехалі на фэст здалёку, адпраўляліся да радні ў госці. Звычайна мясцовыя гаспадары і гаспадыні на фэсце самі глядзелі, ці ёсць хто з радні, і запрашалі іх у госці.

Аднойчы на Ганны, 7 жніўня (здаецца, 1954 года), я быў на фэсце каля Гануцкай царквы. Там сустрэў свайго дзядзьку Андрэя Пятровіча Барыса. Ён жыў у вёсцы

Родзькавічы, дзе быў прымаком. Я павітаўся з ім, сказаў, што з вёскі Касічы. Той зрабіў выгляд, што не ведае мяне. А я думаю, што пасля такой нейтральнай размовы да яго ў госці нельга ехаць, бо ён не запрашае. Давядзецца з нейкімі хлопцамі ісці на складанку, каб недзе павячэраць. Але вырашыў працягваць размову. Пацікавіўся, чаму ён не завітае ў Касічы.

— А там блізкай радні не засталася, — адказвае.

— У Вас жа адзін брат Сымон у Касічах, а другі родны брат у Струменні жыве.

Так і разгаварыліся.

— А хто твой бацька? — пытае дзядзька.

— Вінцэс Петрыкоў, а я — Сенька.

— Вялікі вырас! Ну прабач, пляменнік, не пазнаў. А то з Касічоў. З Касічоў шмат можа быць. Пад вечар прыязджаў да мяне ў госці.

Вячэраў я ў Родзькавічах. На вечарынку паехаў на ровары ў Дом культуры ў Кавалі. Моладзі ў 1950-х гадах было шмат. Звычайна ўначы з 7 на 8 жніўня або зранку 8-га ішлі навальнічны дажджы. А ў народзе гаварылі так: «Ілля Ганну ўшчыкнець, а Ганна тады сікнець».

На Іллю, 2 жніўня, фэст быў у Нарочы. Каля царквы — кірмаш, дзе можна было нешта купіць і з'есці. Пакуль былі аднаасобнікамі, некаторыя гаспадары прыязджалі на калёсах або нават у брычках. Яны прадавалі хуткаспелыя яблыкі. Здаралася, што і калгаснікі прывозілі на калёсах яблыкі. Нейкімі ласункамі (марожанае, арэхі, цукеркі) гандлявалі прадаўцы магазінаў і

прадпрымальнікі (іх тады называлі «спікулянты»).

Непадалёк ад царквы сваё майстэрства паказвалі музыкі, якія ігралі на баяне, цымбалах і бубне, выступалі бясплатна; звычайна яны ўжо былі нанятыя для ігры на вечарыны ў нейкай вёсцы. У гэты дзень парафіяльнае свята адзначалася не толькі ў Нарочы, але і ў Заброддзі, Маргах і Папоўцах.

Пасля фэсту ўвечары моладзь ішла на вечарынку, якая заканчвалася, калі развіднее. На ёй скакалі польку, вальс, факстрот, танга, падыспант, ледзіна, месячык, кравак, барыню, «нарэчаньку», «каробачку», лысага, яблчка і іншыя. Музыкі гралі некалькі відаў вальсаў. Папулярным быў «Когда б імел златыя горы». Уначы хлопцы вадзілі карміць музыкантаў. Зразумела, частавалі іх спіртнымі напоямі і закускай (мяса, сала, сыр, масла, спечаныя яйкі з каўбасой, паляндрвіца).

У хаце, дзе адбывалася вечарынка, весялілася моладзь, дзяўчаты спявалі розныя беларускія народныя лірычныя песні. Іншы раз гучалі і папулярныя рускія песні. Закаханыя пары хадзілі па вуліцы або цалаваліся ў снях ці на лаўцы пад

вакном якой-небудзь хаты, хаваючыся ад людзей. Вокны і дзверы ў хаце, дзе скакалі, былі адчыненыя, але калі скакалі, дык было вельмі гарача і цесна. Закаханыя ж любілі танцаваць вальс. Пацалункаў на людзях не было зусім.

У 1957 годзе, на Іллю, вечарынка была ў Заброддзі, Нарочы і Папоўцах. Я (ведаючы, што гэта, магчыма, для мяне апошні фэст) сумеў за тую ноч аб'ехаць на веласіпедзе ўсе вёскі, паскакаць на ўсіх трох вечарынках. Калі ж вярнуўся ў Нарочы, там ужо ўсе разышліся.

У канцы 1960–1970-х гадах фэсты, як перажытак мінулага, партыйнымі органамі КПБ былі выцесненыя з побыту. Які можа быць фэст у Нарочы, калі там закрылі царкву і зрабілі ў ёй нейкі склад! Барацьба з рэлігійнымі забабонамі вялася тады доўгія актыўна. А як не круці, фэст — рэлігійнае свята. Вечарынка пачалі рабіць у клубах або дамах культуры.

Пасля 1988 года, калі пачало адраджацца рэлігійнае жыццё, у многіх вёсках спрабуюць аднавіць і фэсты. Аднак зрабіць гэта ўдаецца далёка не паўсюль і не заўсёды. І на тое некалькі прычынаў. Вёскі абезлюдзелі. Моладзі няма. Падарваная вера ў Бога. Выцесненая з побыту традыцыйная культура, якая замяняецца масавай, замежнай, часцей — амерыканскай.

У 2009 годзе, на Яна (7 ліпеня), каля царквы ў Бараўцах на просьбу Анатоля Бяганскага, старшыні Нарачанскага сельсавета, выступіў з канцэртама калектыў мастацкай самадзейнасці Нарачан-

скага Дома культуры. Удзельнікі самадзейнасці спявалі песні нават пад дажджом.

На Іллю (2 жніўня) у 2009 годзе каля царквы ў Нарочы прадавалі свае тавары тры прадпрымальнікі. На царкоўную службу сабралася мала людзей, у храме было шмат вольнага месца. Калі ўлічыць, што амаль палова з іх прыйшлі з навакольных вёсак, дык атрымліваецца, што мясцовыя адседжваліся дома. А свята Іллі ў тым годзе было ў нядзелю... Нідзе ў бліжэйшых вёсках не ладзілі вечарынкi, бо яна была ў ДOME культуры ў Нарочы ў суботу. А апоўдні ў нядзелю моладзь паехала ў гарады, дзе жыве і працуе. Пра вечарынку ж у Папоўцах і Заброддзі і ў нядзелю гаварыць няма сэнсу, бо там засталася некалькі пенсіянераў. Праўда, у некаторых хатах і кватэрах у Нарочы з нагоды фэсту ўвечары былі застоллі.

Аднак ёсць і больш аптымістычныя звесткі: у вёсцы Будслаў Мядзельскага раёна каля касцёла Спачыну Найсвяцейшай Дзевы Марыі штогод, пачынаючы з 1992 года, 2 ліпеня праходзіць фэст, які ўжо стаў вядомым у нашай краіне. І кожны раз становіцца больш масавым, сюды прыходзіць шмат пілігрымаў.

Сёлага 7 жніўня, на Ганны, быў фэст у вёсцы Ручыца, каля Свята-Успенскай царквы. На ім удалося пабываць і мне. На гэтым фэсце я не быў больш за 50 гадоў. Але пра гэта я раскажаў у папярэднім нумары «Краязнаўчай газеты».

Вось такі сучасны лёс фэстаў.

Сымон БАРЫС

Дзень беларускага пісьменства

Край сталення Якуба Коласа

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 2)

Гасцей свята ў Ганцавічах запрашалі таксама літаратурныя выстаўкі «Геній зямлі беларускай» (прысвечаная М. Багдановічу), старадрукаў з фондаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, «Самая старая кніга з сямейнай бібліятэкі», якія былі разгорнутыя ў сельскагаспадарчым ліцэі ў фае райвыканкама і каля цэнтральнай раённай бібліятэкі імя В.Ф. Праскурына. Дарэчы, у бібліятэцы ў асобным пакоі створаны цудоўны літаратурна-краязнаўчы цэнтр, дзе сабраны краязнаўчая літаратура, матэрыялы пра вядомых землякоў і іх асабістыя рэчы. Папоўніўся ў дзень свята фонд бібліятэкі і новымі выданнямі. Да Дня беларускага пісьменства ў выдавецтве «Літаратура і Мастацтва» выйшла гісторыка-дакументальная кніга-альбом «Ганцаўшчына — край легенд і талентаў» народнага пісьменніка Віктара Гардзея, выхадца з Ганцавіцкага раёна. Кніга апавядае пра гістарыю края, пра гістарычныя, культурныя помнікі і традыцыі, пра легенды і паданні Палесся, пра дзень сённяшняга гэтай зямлі. Значнае месца ў кнізе адведзена творчасці мясцовых паэтаў і празаікаў.

Да свята Ганцавіцкім цэнтрам дзіцяча-юнацкага турызму і раённым краязнаўчым музеем ажыццёўлены адмысловы турыстычна-краязнаўчы праект, прысвечаны лідарам Ганцавіцкага краю. Распрацаваныя тры новыя турыстычныя маршруты. Два з іх — з наведваннем вёскі Люсіна і Востваў, на радзіму Міхася Рудкоўскага. Яшчэ адзін маршрут распавядае пра творчасць мясцовых літаратараў Міхася Рудкоўскага, Уладзіміра Марука, Івана Кірэічыка, Віктара Гардзея. Пачынаецца вандроўка ў райцэнтры і праходзіць па вёсках Востваў, Гута, Малыя Круговічы. Такім чынам раён можа прапанаваць турыстам ужо шэсць экскурсійных маршрутаў па гістарычных і памятных мясцінах. Сёлага ў раёне на месцы былой панскай

сядзібы роду Свяжынскіх-Апацкіх адкрыўся першы аграрна-адукацыйны комплекс «У гасцях у пані». Яго ўладальнікам з'яўляецца СПК «Огаревічы». Да паслугаў турыстаў гасцінічная хатка на 9 месцаў, харчаванне, экскурсійнае абслугоўванне, катанне на конях.

Дарэчы, у час святавання Ганцавічы сапраўды ператварыліся ў жывую інтэрактыўную музейную экспазіцыю, дзе можна было не толькі шмат чаго пабачыць, але і паўдзельнічаць ў мерапрыемствах: на літаратурных пляцоўках, фестывалі кнігі і прэсы, прэзентацыі беларускіх выдавецтваў, на свяце народнай творчасці «Горад майстроў», пабываць на дэманстрацыі прыбраных з падворкаў сельскіх Саветаў раёна, выстаўцы прадукцыі прадпрыемстваў і арганізацыяў Бераспейшчыны...

На літаратурных пляцоўках «Брэсцкія галасы» і іншых адбыліся сустрэчы з беларускімі і замежнымі літаратарамі, выступленні клубаў аўтарскай песні і паэзіі, спектаклі ўзорнага ляльчага тэатра «Усмешка» Ганцавіцкай РЦБС паводле казак А. Каско, дзіцячых вершаў В. Гардзея, У. Марука, А. Галаскока, конкурсы на лепшае чытанне вершаў Я. Коласа і М. Багдановіча, дзе спаборнічалі вучні горада і раёна.

Прыемна адзначыць, што паўсюль гучала жывое роднае беларускае слова. Свята дало ўнікальную магчымасць сустрэцца з вядомымі літаратурнымі творцамі і ўдзельнікамі творчага працэсу стварэння кніг, газет і часопісаў. А фінальным акордам XVIII Дня беларускага пісьменства стала традыцыйная цырымонія перадачы ад Ганцавіцкага сімвалічнага вымпела гораду-сталіцы будучага свята Глыбокаму. Бывайце, Ганцавічы! Да сустрэчы ў Глыбокім!

Наш кар. Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Фэсты, альбо Парафіяльныя (прастоальныя) свята ў Нарачанскім краі

(Даты ў дужках падаюцца паводле старога стылю, назвы святаў — народныя)

На Вадохрышча, 19 (6) студзеня, і на дзвятнік — у царкве Св. Іосіфа Абручніка ў Іжы.

На Міколу, 22 (9) мая, 19 (6) снежня, — у царкве Св. Мікалая ў Каралеўцах.

На Міколу, 22 (9) мая, — у царкве Св. Мікалая Цудатворца ва Урэччы.

У трэцюю нядзелю ад праваслаўнай Сёмухі (першай нядзелай лічылася Сёмуха) — у царкве Сабора Беларускіх Святых у вёсцы Любань.

На каталіцкую Сёмуху — у касцёле Найсв. Тройцы ў Войстае.

На Яна, 7 ліпеня (24 чэрвеня), — у царкве Св. Іаана Праддечы ў Бараўцах.

На Пятро, 12 ліпеня (29 чэрвеня) — у царкве Св. Апостала Пятра ў вёсцы Слабада (цяпер царквы і фэсту няма).

На праваслаўную Сёмуху — у царкве Дабравешчання Найсв. Багародзіцы ў вёсцы Рацавічы.

На Іллю, 2 жніўня (20 ліпеня), — у царкве Св. Іллі ў вёсцы Нароча.

На Ганны, 7 жніўня (25 ліпеня), — у царкве Св. Успення Найсв. Багародзіцы ў вёсцы Ручыца.

На Спаса, 19 (6) жніўня, — у Свята-Праабражэнскай царкве ў Занарачы.

На Спаса, 19 (6) жніўня, — у царкве ў вёсцы Жаўткі (цяпер царквы няма).

На Спажу, 28 (15) жніўня, — у Свята-Успенскай царкве ў вёсцы Вузла (цяпер царквы няма).

На Спажу, 28 (15) жніўня, — у царкве Успення Найсв. Багародзіцы ў Спягле.

2 ліпеня — у вёсцы Будслаў Мядзельскага раёна каля касцёла Спачыну Найсвяцейшай Дзевы Марыі адбываецца вялікі фэст; прыходзяць і прыязджаюць паломнікі (пілігрымы) з далёкіх краёў, каб пакланіцца цудатворнаму абразу Маці Божай Будслаўскай і папрасіць у яе здароўя.

Лёс беларускага жывапісу і многіх яго выбітных прадстаўнікоў – драматычны. Яшчэ адным пацверджаннем гэтаму стала незвычайная экскурсія, што адбылася 5 верасня ў Нацыянальным мастацкім музеі. Письменнік і журналіст «БелГазеты» Віктар Марціновіч выступаў у нязвыклым амплу мастацтвазнаўцы.

На арганізаваную часопісам 34mag.net сустрэчу прыйшло даволі шмат людзей. Экскурсавод адразу ж адзначыў, што «тое, што збіраюся казаць сёння, пачуае ад майго настаўніка, легендарнага мастацтвазнаўцы Кірылы Уладзіміравіча Зелянога». В. Марціновічу пашчасціла слухаць гэтага чалавека, які ведаў гісторыю мастацтваў так, як мала хто яе ведае. Для навукоўца, для гісторыка мастацтва суперажыванне і здольнасць трансфармаваць гэтыя пачуцці ў словы, запальваць гэтымі словамі – і ёсць самае галоўнае. Зеляной гэтым валодаў.

Першай у экскурсіі стала экспазіцыя Станіслава Жукоўскага, якому ў музеі прысвечаная цэлая зала. Мастак працаваў у цікавым жанры – інтэр'ерным жывапісе, пісаў пакой дарэвалюцыйных сядзібаў. «Светлыя фарбы, шырокія мазкі – па манеры пісання Жукоўскага адносяць да імпрэсіяністаў. Але імпрэсіяністаў былі сотні, тысячы. Такого ж, як Жукоўскі, які са сваёй дакументальнай дакладнасцю захаваў для нас настрой, святло, пах, дэталі інтэр'еру, – няма. Ён – адзіны».

Росквіт творчасці С. Жукоўскага прыйшоўся на пачатак XX стагоддзя. У пераломны час ён занатоўваў свет, якога хутка не стане. Год, калі была напісаная карціна «Ноч напярэдні Калядаў» (1918), кажа нам усё. «Мы бачым адзін з класічных інтэр'ераў, але тут ужо зусім іншы настрой. І намалюваны тут маскі маюць цалкам пэўную эстэтыку і сімваліку. У той год па ўсёй Расіі такія інтэр'еры палілі».

Наступны мастак, Май Данцыг, з вялікай дбайнасцю перадаваў ужо жалезабетонны, змрочны свет шэрага белага і чырвонага, у якім жылі мінчане 70-х гадоў мінулага стагоддзя. «Ён – гіперрэаліст, хоць зусім не рэаліст». Карціна «Мой горад старажытны, малады» (1972) разбурае міф, што гістарычны Мінск

«Распавядаюць адзін з апокрыфаў, такую гарадскую легенду: калі ў 1954-м гэтую карціну перададзям убачыў Кірыла Мазураў (адзін з тагачасных кіраўнікоў Беларусі) і спытаў у аўтара: «Скажыце, Валянцін, а дзе ж тут гераічны подзвіг беларускіх партызанаў, якія вызвалілі горад Мінск?» Мастак не

М. Шагал, напрыклад, з'ехаў, і цяпер у нашай краіне захоўваюцца толькі некалькі яго карцін, што не даюць магчымасць спасцігнуць і часткі яго талента. А яго алеі каштуюць столькі, што каб вярнуць іх на Радзіму, давядзецца хіба што прадаць «Беларуськалі».

«Ва ўспамінах даследчыкаў

геній колеру, геній алейнага жывапісу».

Далей усе наведнікі перамясціліся да двух касмічных пейзажаў Язэпа Драздовіча. «Беларускі Сальвадор Далі», апошняя гады свайго жыцця ён быў жабраком, а зарабляў тым, што малываў для бабулек за лусту хлеба.

«На ўсёй тэрыторыі былога Вялікага Княства Літоўскага за апошнія сто гадоў паўсталі два «чароўныя вар'яты», і абодва – геніяльныя. Адзін з іх стаў вядомым на ўвесь свет напрыканцы XX стагоддзя. Народжаны ў Літве, імя – Мікалоюс Чурленіс. Ён да трыццаці гадоў пэндзля ў руках не трымаў, быў трохі дзікаваты, а ў трыццаць гадоў нешта адбылося, што прымусіла заняцца жывапісам, як з Ван Гогам у свой час. За тры гады ён напісаў столькі, што цяпер Чурленіс – адзін з знакаміцейшых усходнееўрапейскіх мастакоў. Але ж мы, браточкі, маем «нашага Чурленіса». Ён у нас быў, проста ніхто пра яго не ведаў! Гісторыя яго жыцця, яго забыцця, спробы яго папулярываць і зноўку забыцця – прыкрая гісторыя беларускага дзеяча мастацтва, любога беларускага інтэлектуала, які хранічна не можа знайсці сваё месца ў свеце». У 1992 годзе выйшла кніга, прысвечаная яму – мастацкі альбом, у якім супрацоўнікі акадэміі навук, якія ўдзельнічалі ў экспедыцыі па Віцебшчыне, сфатаграфавалі ўсе яго вядомыя карціны.

Апошнім пунктам нашай экскурсіі стаў жывапіс Леаніда Шчамялёва. Сучасны беларускі мастак, які на думку Віктара, будзе ўвасабляць беларускі жывапіс праз 50 гадоў. «Па ім людзі будуць меркаваць, у якім стане быў жывапіс у наш час. Дзе б вы ні ўбачылі яго карціну, вы адразу ж яго пазнаеце – гэта ўласцівасць яго працаў. Ці гэта не прыкмета сапраўднага мастацтва? Ён вельмі вядомы, але ён – непараўнальны».

Ігар МЫСЛІВЕЦ,
студэнт Інстытута
журналістыкі БДУ

ЭКСКУРС ДЛЯ РОЗДУМУ пра лёсы жывапісцаў

зруйнавалі пад час Другой сусветнай вайны. «Мы бачым тут Халодную синагогу – будынак, які многія гісторыкі архітэктуры лічаць адным з самых старых у горадзе. Другая сусветная, як мы бачым, яго не знішчыла. Мы бачым таксама фрагменты забудовы старога горада, якія не кранутыя. Мінск крывых вулак, старых касцёлаў, синагог, у рэшце рэшт, не закаваных у бетон берагоў Свіслачы, існаваў».

Побач з гэтым творам Данцыгам, які намалываў такі быццам бы жоўта-светлы гарадскі пейзаж, знаходзіцца адна з самых любімых Марціновічам карцінаў у гэтым музеі («Зямля маці», 1978). Напісаная ў тую ж эпоху, яна валодае вялікай магіяй, энергіяй. На ёй адлюстраваны фрагмент Наваградскага замка. Але намалюваны так, што ад яго нібыта сходзіць нейкая аўра. «Тут няма ніякай прыкметы, нават намёку на сюррэалізм або гіперрэалізм або які іншы -ізм. Гэта – проста пейзаж. Але ў тым, як пабудаваная кампазіцыя, усмагдава-сіне-цёпла-карычневай гаме ёсць нешта чароўнае. Да гэтай карціны можна прыходзіць, калі цяжка або калі жыццё б'е занадта моцна і хочацца адчування, што ўсё проста і ясна, а на самой справе, не проста і не ясна».

Далей усе рушылі да помніка сацрэалістычнага жывапісу «Вызваленне Мінска 3 ліпеня 1944 году» Валянціна Волкава.

**В. Марціновіч перад карцінай
«Ноч напярэдні калядаў» (1918 г.)**

знайшоў на ёй подзвігу беларускіх партызанаў і вымушаны быў тэрмінова з постаці звычайнага гараджаніна зрабіць партызана, які ўдзельнічаў у вызваленчай барацьбе».

Валянцін Волкаў на пачатку XX стагоддзя быў прадстаўніком знакамітай на ўвесь свет Віцебскай школы, працаваў поруч з Малевічам, Шагалам, Лісіцкім. Ужо ў 1930-я, калі дыскусія на тэму, якім мусіць быць савецкае мастацтва скончылася – школа папросту была знішчаная – хтосьці эміграваў, кагосьці арыштавалі. Волкаў стаў галоўным сацрэалістам у жывапісе Беларусі.

Шагала мы чытаем, што ягоныя віцебскія працы выкарыстоўваліся як халсты для працаў вучняў Віцебскага мастацкага тэхнікума – настолькі яго не цанілі. Шмат твораў было згублена, знішчана, таму што, зноўку, ён не ўпісваўся ва ўсеагульную плынь. Потым, калі ягоныя працы прагучалі ў Парыжы, калі пачалі вельмі добра прадавацца ў Штатах, яны сталі непад'ёмна дарагімі для набыцця Беларусію. У нас час ад часу ладзяцца выстаўкі Шагала, аднак ніколі мы не мелі раскошы экспанываць ягоныя алеі. Усё, што прывозяць сюды, – як правіла, літаграфіі ці афорты. А Шагал – гэта

Аграэкатурызм

Як у першы раз

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Усе мы змаглі аглядзець Свята-Траецкую царкву, пабудаваную ў 1869 годзе ў псеўдарускім стылі, і капліцу пачатку XX стагоддзя – прыклад неаготыкі з элементамі мадэрну.

Па дарозе на Яхімоўшчыну наш аўтобус спыніўся каля загадкавага каменя-крыжа. Людзі кажуць што яго паставілі французы пад час Айчыннай вайны 1812 года на тым месцы, дзе закапалі золата, а ўжо потым мясцовы жыхары перацягнулі яго на новае месца. Паводле легенды, камень мае сілу, вызваляць чалавека ад хваробы і трывог.

У Яхімоўшчыне ў музеі Янкі Купалы дырэктар Святлана Уладзіміраўна Ціс правяла экскурсію па музеі і распавяла гісторыю вёскі. Яхімоўшчына вядомая з XVI стагоддзя. Назву атрымала ад прозвішча першых уладальнікаў – Яхімоўскіх. У розны час сядзібай валодалі Сулістроўскія, Свентаржэцкія, Любанскія. Акурат у апошняга ў 1906 – 1907 гадах у маёнтку працаваў на бровары памочнікам вінакура Янка Купала і «занаў там такога пекла, якога яшчэ не меў». У аўтабіяграфіі ён напісаў: «Маладыя гады мае прайшлі страшэнна паганя. Чытанне ўсякіх кніжак ... разбудзіла маю фантазію; у душы маеі заўсёды быў нейкі

пьякельны разлад. Ніяк не мог я пагадніць акружаючае рэальнае жыццё са светам думак, фантазій, якія пачэрпнуў з кніг». У Яхімоўшчыне паэт напісаў цудоўныя вершы, больш паловы з якіх увайшлі ў яго першы паэтычны зборнік «Жалейка», што прынес аўтару вядомасць.

Камень-крыж каля в. Яхімоўшчына

Пакіньма напуста
на лёс свой наракаць,
Скрозь слёзы
скаргі сеяць па зямлі –
Нам трэба жыць
і долю папраўляць,
Каб нас патомкі
з часам не клялі.

(«Пакіньма напуста на лёс свой наракаць», 1906)

Экспазіцыя філіяла пераносіць наведнікаў у пачатак XX стагоддзя, у перыяд адраджэння беларускага нацыянальнага руху. Дакументы, кнігі, фатаграфіі, унікальныя прадметы той эпохі распавядаюць пра няпросты час у жыцці паэта, краіны і народа. Захаваўся і сам бровар – помнік прамысловай архітэктуры канца XIX стагоддзя.

Пасля чаювання мы адправіліся ў Палачаны. Разам з дырэктарам дзіцяча-юнацкай спартыўнай школы Наталія Барысаўнай Шалімай мы прайшліся па конеферме, што заснаваная ў 1987 годзе. Першыя коні былі прывезены з Калінінградскага коннага заводу (19 матак і 1 жарабец). Цяпер на конеферме 122 спартыўныя коні. У красавіку 2006 году Нацыянальным Алімпійскім камітэтам былі набытыя 19 коней з Германіі, якіх перадалі дарам ДЮСШ. Цяпер школа мае 36 галоў, а астатнія – належаць СПК. Сама школа была заснаваная ў 1998 годзе. Асабліва ўсіх конеферамаў у тым, што пры нараджэнні жараба абавязкова атрымлівае мянушку, у якой павінны быць першыя літары мянуш-

кі ад таты і мамы. Напрыклад, Валнограф (тата – Вазгон, мама – Фамелона). Між іншым, Вазгон пасмяротна прызнаны найлепшым жарабцом-вытворцам СНД, яго дзеці паспяхова выступаюць на міжнародных спаборніцтвах. Наталія Барысаўна распавяла пра дасягненні сваіх любімых, пра абласныя, нацыянальныя і міжнародныя спаборніцтвы, у якіх яны бяруць удзел.

З Палачанаў мы паехалі ў Радашковічы на музычна-літаратурную вечарыну, якую арганізаваў гаспадар аграэкалогіі «У Іванавіча», старшыня грамадскай Рады па аграэкатурызму Маладзечанскага раёна Аляксандр Іванавіч Рашэтнікаў. На сцэне Радашковіцкага цэнтра мастацкай творчасці выступалі аматарскія вакальныя і харэаграфічныя калектывы: спявалі песні, чыталі вершы. Сваёй творчасцю дзяліліся паэты з літаратурнага аб'яднання «Полоцкая ветвь «Алег Зайцаў, Алег Барадач, Аляксей Ключнікаў, а таксама наш зямляк Аляксей Хоўчык. Начальнік аддзела фізічнай культуры, спорту і турызму Маладзечанскага райвыканкама Мікалай Уладзіміравіч Шрымфа адзначыў: «Гэты вечар – гэта зараджэнне яшчэ адной цудоўнай традыцыі на маладзечанскай зямлі». Наша паездка яшчэ раз пацвердзіла, наколькі багатая і цікавая Маладзечаншчына. І мы павінны выкарыстоўваць гэтае багацце дзеля фармавання станоўчага ўражання ад нашага горада і раёна.

Павел САПОЦЬКА, менеджар па інфармацыі і сувязях дабрачыннага фонду «Пайночныя Афіны». Фота аўтара

Імпрэза

Краіна мараў і вышыванак

У моры розных стыляў і накірункаў музыкі апошнім часам набірае папулярнасць этнічная. Ладзяца адмысловыя канцэрты і фестывалі, вядомыя фірмы гуказапісу выдаюць дыскі этнікі... Адным з вядомых беларускіх фестываляў такой музыкі стала «Камяніца», якую ўжо трэці год запар ладзіць мінская аднайменная страўня, а ініцыятарам правадзнення стаў яе дырэктар Сяргей Чыгрынец.

Гэлетні фест традыцыйна прайшоў у дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту каля вёсак Азярцо і Строчыцы. Амаль паўсутак на ўлонні прыроды пад адкрытым небам гучалі выступы самых розных калектываў і спевакоў, якія граюць этнічную музыку. Тут былі як максімальна набліжаны да аўтэнтыкі песні і найгрышы, так і разнастайныя іх апрацоўкі. На незвычайнае дзейства паказвалі групы моладзі ў нацыянальных строях яшчэ ў Мінску, адкуль ад'язджалі фестывальныя аўтобусы. Арганізатары не толькі запрашалі прыязджаць на свята ў вышыванках, але і паабяцалі прапусьціць на тэрыторыю музея бясплатна ўсіх, апраунутых па-беларуску. Для астатніх жа ўваход быў па квітках музея – 10 тысячаў для дарослых і 5 – школьнікам. Усе прыбыткі павінны застацца ў скансэне. Такім чынам, не мяняючы традыцыі, фест застаўся дабрачынным: усе сабраныя грошы былі перададзеныя музею, каб экспазіцыя пад адкрытым небам перазімавала без стратаў. Тут хацелася б парадавацца, што ў наш час важнасць падобных імпрэзаў разумеюць кіраўнікі арганізацыяў, не звязаных з культурай, выдаткоўваюць свае грошы, падтрымліваюць іншым чынам – становяцца спонсарамі. Як гэтым разам – «Белзнешэканамбанк», медычная фірма «Arterium» ды іншыя. Акрамя грошай ёсць каштоўнасці духоўныя.

Адкрылі свята «Госціца» і «Стары Ольса». Яны даўно вядомыя і любімыя як выканаўцы народнай і сярэднявечнай музыкі. Музыкі апошняга калектыва ўжо маюць досвед ладжання прыдуманага і прадуманага імі дзейства пад назваў сярэднявечная дыскатка. У розных клубах краіны на падобныя імпрэзы збіраюць

Грозная зброя сярэднявечча

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

ца сотні слухачоў. І не толькі слухачоў – але і ўдзельнікаў.

На жаль, пасля выступлення двух першых калектываў адбылася тэхнічная накладка і ў праграме з'явілася больш як гадзінная дзірка. Здавалася, народ за гэты час разыдзецца. Але не дзеля таго яны прыехалі сюды (як потым неаднаразова адзначаў вядоўца фестываля Алег Хаменка, лідэр гурта «Палац», «тут сабраліся нармальныя людзі, бо наўрад ці за кіламетры ад горада пацягнуліся тыя, для каго вялікая каштоўнасць у адпачынку – набыць «чарліка» ды напіцца»).

На дапамогу арганізатарам прыйшоў Вячаслаў Калацэй са сваім гуртом «Ве-

лівалі іх апладысманамі. Так што можна сказаць, што тэхнічныя непаладкі прыйшліся акурат да месца: людзі змаглі ў гэты час займацца новымі знаёмствамі і вывучыць народныя танцы, якія і потым будуць тан-

Выступілі «Стары Ольса»

Фота Лізаветы ДУБІНЧЫНАЙ

Маша Яр

Фота Лізаветы ДУБІНЧЫНАЙ

дубоі, нават самому паспрабаваць сваё ўменне ў стральбе з луку. Удзельнікі фестываля з задавальненнем наведалі і экспазіцыю музея. На кожным аб'екце знаходзіўся супрацоўнік музея, які распавядаў цікавыя пра экспанаты.

Пакуль не прывезлі новы пульт гукарэжысёра. Як потым зазначыў С. Чыгрынец, «ніхто раней не ездзіў на фестывалі з запасным пультам, што ж – зробім высновы і будзем першымі». Канцэртная праграма на сцэне «Камяніцы» прадоўжылася.

Гралі і спявалі дуэт «Аляксандра і Канстанцін», гурты «Osimira», «Троіца», «Ветах», свой новы гурт «Хоха Бэнд» прадставіла вядомая журналістка і спявачка Маша Яр. «Троіца» Івана Кірчука чаравала аматараў сваім рознагалосем інструментаў, эксперыментамі з новымі прычытаннем народных песень, здзіўляла, як ў традыцыйныя спевы могуць упісвацца розныя інструменты не толькі беларусаў, але і розных народаў свету. Такім чынам была прадстаўленая нядаўна выдадзеная на кружэлцы праграма «Зімачка», станоўча адзначаная музычнымі крытыкамі. А магілёўскія «Osimira» былі прэзентаваныя, як гурт добра вядомы ў Расіі, Украіне ды Польшчы, але мала вядомы ў сябе на радзіме. Але сваіх прыхільнікаў хлапцы ў калматых скурах на голыя торсы знайшлі на фолк-фэсце. Праўда, скончылі яны сваё даволі неапаганнае выступленне казусам. Паабяцаўшы, «Напрыканцы заспяваем народную песню», яны загралі-праспявалі «Паб'ю вокны, паб'ю рамы, пашлю мілай тэлеграму»... М-да, такога цяжка было чакаць.

Уладзімір
ПУЧЫНСКІ,
Наста
КАДЫГРЫБ

чыць пры любой зручнай нагодзе.

Нехта пайшоў знаёміцца з жывапіснымі палотнамі Ганны Селівончык, чья выстаўка праходзіла тут жа, непадалёк ад сцэны, нехта скарыстаўся перапынкам дзеля перакусу... У розных кутках музея (літаральна ў розных рэгіёнах міні-Беларусі), можна было пабачыць купкі моладзі, якая спява-

Падрыхтоўка лучнікаў

Фота Насты КАДЫГРЫБ

ла народныя песні, грала, танчыла, нехта прадаваў сувеніры, музычныя народныя інструменты. Тут жа размясціўся рыцарскі стан клуба гістарычнай рэканструкцыі «Княжыч», дзе можна было пабачыць грозную зброю сярэднявечча,

ла народныя песні, грала, танчыла, нехта прадаваў сувеніры, музычныя народныя інструменты. Тут жа размясціўся рыцарскі стан клуба гістарычнай рэканструкцыі «Княжыч», дзе можна было пабачыць грозную зброю сярэднявечча,

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

«Троіца» паказвае «Зімачку»

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

Аўтэнтчныя «Ветах»

(Заканчэнне
ў наступным нумары)

«У Слуцку смачныя ігрушы»

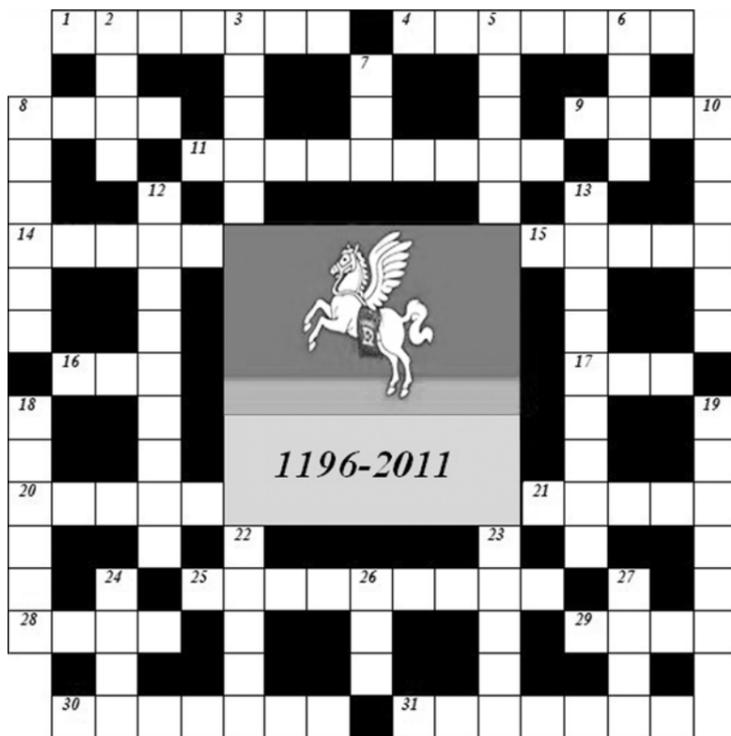
Да 895-годдзя Слуцка

Уздоўж

1. Уладзіслаў ... Адзін з заснавальнікаў беларускага савецкага тэатра, чыё імя носіць Слуцкі народны тэатр драмы і камедыі. 4. Иван ... Прозвішча беларускага вучонага-медыка, прафесара, былога міністра Міністэрства аховы здароўя, ураджэнца Слуцчыны. 8. ... Слуцкая. Апошняя з роду Аселькавічаў княгіня, святая, шануемая Беларускай Праваслаўнай Царквой. 9. «Прыгадаю я ўсё гэта, // Як прыгожы ... паэта». З верша «У Слуцку смачныя ігрушы» паэта і празаіка Рыгора Крушыны, ураджэнца Слуцчыны. 11 ..., хоць вады напіцца (прык.). 14. Гнуткае пакрыццё каля мастоў для засцярогі рэчыва ракі ад размыву. 15. Салодкая прадукцыя аднаго са слцкіх прадпрыемстваў. 16. Які ..., такі і гаспадар (прык.). 17. У ... дровы не возяць (прык.). 20. Сядзібны дух, які, паводле павер'яў, жыве ў еўні ці на печы. 21. Моцны раптоўны парыв ветру. 25. Хатні прадмет, якім, згодна з павер'ямі, забаранялася біць карову, інакш яна застанеца ялавіцай. 28. ... Пług. Імя польскага і беларускага пісьменніка, які нарадзіўся на Слуцчыне. 29. «Штык і ...». Верш беларускага паэта, ураджэнца Слуцчыны Васіля Віткі. 30. «Слуцкі ...». Твор летапіснага характару ў гісторыі Слуцка, які захоўваецца ў Кракаве. 31. «Непрыступны ...». Так называлі ў сяродна-веччы Слуцк за яго абарончы ўмацаванні.

Упоперак

2. Музычны інструмент.
3. «Цемрашала здраднай змо-

вай // Беларусь не знішчаць, // Пакуль будучы: Адамовіч, // ... ды Янішчыц». З верша «Беларусь, Беларусь» паэта, ураджэнца Слуцчыны, Міхася Кавыля. 5. «... над Нёмнам». Паэма-рэпартаж беларускага паэта, які нарадзіўся ў Слуцку, Яўгена Гучка («На душы – бел-чырвона-бела»). 6. ... Лойка. Імя паэта, вучонага, якому сёлета споўнілася 80 гадоў з дня нараджэння. 7. «Свае шырокія тканіны // На ... персідскі ткуць яны». З верша Максіма Багдановіча «Слуцкія ткачы». 8. Адна з старажытных назваў Слуцка. 10. Гатунак яблыкаў. 12. «Наша мова – ... весні, // Аксаміт жаўруковае песні». З верша «Наша мова» паэта Янкі Зо-

лака, ураджэнца в. Лучнікі (цяпер прыгарад Слуцка). 13. Любімая ў народзе песня, аўтарам якой з'яўляецца кампазітар, фалькларыст, ураджэнец Слуцчыны Уладзімір Тэраўскі. Сёлета – 140 гадоў з дня яго нараджэння. 18. «Папараць-...». Назва ўзорнага ансамбля танца Слуцкага цэнтра народнай творчасці, які выступаў на многіх сцэнічных пляцоўках Беларусі. 19. «Васіль ...». Паэма беларускага паэта, ураджэнца Слуцчыны Уладзіміра Клішэвіча («На поўдні Слуцчыны багатай, // сярод палёў і спелых ніў»). 22. «Слуцкія ...». Назва слцкага народнага ансамбля песні і танца, удзельніка міжнародных фестываляў і рэспубліканскіх святаў паэзіі. 23. Крылаты конь, сімвал патычнага натхнення. 24. Прывабнасць, абаянне. 26. «Крыж Прадславы і Вітаўта ... // У грудзях тваіх ззяюць і звоняць». З верша Міхася Кавыля «Беларусь». 27. Грудкі цвёрдай зямлі на балоцістым месцы, аброслыя мохам, травою.

Склаў **Лявон ЦЕЛЕШ**

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 33

Уздоўж: 1. Карагод. 4. Бабруйск. 10. Баўтрамей. 13. Тата. 14. Хора. 15. Мір. 16. Лей. 19. «Ляна». 20. Німб. 25. Бесарабія. 27. Мэрцішор. 28. Флуераш.
Упоперак: 2. Албэ. 3. Горад. 5. Букет. 6. Йорк. 7. Марэ. 8. Ністру. 9. Ратару. 11. Кантрабас. 12. Ухваленне. 17. Бельцы. 18. Чабану. 21. Неруш. 22. Прут. 23. Біешу. 24. Зубр. 26. Баба.

Дзе варта пабываць

Мінск рарытэтны

Горад Мінск (Менск, Менеск) – сталіца сучаснай Беларусі – старажытны і заўсёды маляды. У яго гісторыі было шмат войнаў і разбурэнняў. Але горад, дзякуючы працавітасці сваіх жыхароў шмат разоў паўставаў з попелу і руінаў, падобна міфічнай птушцы Фенікс. Сёлета шматвяковай гісторыі Мінска прысвечана выстаўка рарытэтных выданняў «Мінск-Менск: старонкі гісторыі», якая пачала сваю працу ў Прэзідэнцкай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь 12 верасня. На выстаўцы прадстаўлены каштоўныя кніжныя рарытэты з аддзела старадрукаваных і рэдкіх выданняў бібліятэкі. Акрамя гэтага, на выстаўцы можна ўбачыць і такія рэдкія выданні, як прыжыццёвы арыгінал выдання «Вянок» Максіма Багдановіча.

Выданні, прадстаўленыя ў экспазіцыі, паказваюць жыццё Мінска ва ўсе гістарычныя

эпохі, пачынаючы з дня ўзнікнення горада і да нашых дзён. Тут можна ўбачыць фатаграфіі вуліц, пляцаў, паркаў, прадмесцяў, помнікаў архітэктуры старога і сучаснага горада, карты і планы Мінска. Асноўную думку выстаўкі можна сфармуляваць так: «Чалавек, які выхаваны на непавазе да продкаў, не можа быць сучасным грамадзянінам сваёй дзяржавы».

Усе выданні, прадстаўленыя на выстаўцы, можна замовіць у электронным каталогу праз інтэрнэт або непасрэдна ў бібліятэцы.

Дадамо: выстаўка бясплатная, працуе штодня (акрамя суботы і нядзелі) з 10.00 да 18.00. Для яе наведвання неабходны толькі чытацкі білет Прэзідэнцкай бібліятэкі (тэл. для даведак – 226-61-20).

Паводле паведамлення арганізатараў

Бязмежнае мора мянушак

(Працяг. Пачатак у № 31–33)

Сумняваюся, канечне, што мянушка Царыца таксама ўтварылася ад назвы прафесіі, ці, больш правільна, тытулу асобы, якая яе мела. А вось тыя, каго звалі Маёрчыкам і Салдацікам, імі маглі быць і насамрэч. Праўда, памяшальная форма мянушак наводзіць на думку, што яны ўсё ж мелі жартоўны характар. А можа, гэта не памяшальная форма, а згаданая мною вышэй форма наймення сыноў?

Часам мянушка ўтвараецца ад месца жыхарства чалавека. Падзамацкія, Гаравыя, – гэта якраз з той серыі. І Кітайцамі прызвалі адных з-за таго, што жылі тыя на выселках, далёка ад усіх, «як у Кітаі».

Бывае і такое: жывуць людзі на адной вуліцы і нават не падазраюць, што ўсё жыццё, называючы чалавека, карыстаюцца не сапраўдным прозвішчам, а мянушкай. Прыпамінаецца выпадак, калі адзін з маіх сяброў у дзяцінстве добра атрымаў ад суседа, звярнуўшыся да таго, нічога не падазраючы, «дзядзька Казак». Гэта была мянушка таго чалавека, якую ён не любіў. Здавалася б, чаго тут крыўдаваць, мянушка не з горшых. Але тут існуе цэлая гісторыя. Цяпер ужо мала хто ведае, што гэтае слова мела ў нашай мясцовасці нейкі час адмоўнае значэнне. Відаць, з той пары, калі казакі перад прыходам немаўцаў у час Першай сусветнай дашчэнты спалілі нашае мястэчка, каб яно не дасталася ворагу і каб паскорыць адпраўку мясцовых жыхароў у бежанцы.

Па мянушцы часта можна было вызначыць веравызнанне чалавека. І найчасцей, калі яна пайшла ад імені. Імёны, якія даюць дзецям у каталіцкай сям'і, часта адрозніваюцца ад імёнаў у сям'і праваслаўнай. Асабліва гэта было прыкметна раней, калі людзі больш пільна прытрымліваліся святцаў з пералікам святых з днямі іх памінання. Федзевы, Ягоравы, Ляксеявы – відавочна, людзі з праваслаўных сем'яў. А вось Бронюсевы, Мамэртавы, Бэрнусевы – яны, хутчэй за ўсё, будуць каталікамі. Праўда, сцвярджаць гэта на ўсе сто нельга, калі ўлічваць шматлікія змешаныя шлюбы ў нашай мясцовасці і прымусовыя пераводы з адной канфесіі ў іншую, якія таксама тут мелі месца.

Выхадцаў са стараверскіх сем'яў можна вызначыць па мянушцы Бурлакі ці Бурлаковы. Праўда, так часам называлі і тых, хто ніякага дачынення да гэтага адгалінавання ў праваслаўі не меў, а проста насіў вялікую бараду. Але крэўскія Бурлаковы сапраўды паходзяць са стараверскай вёскі Слабада, якая знаходзіцца недалёка ад мястэчка.

Пра мянушкі ў асяроддзі крэўскіх яўрэяў мала што вядома. Хто быў знішчаны ў час вайны, хто выехаў у іншыя мясціны – распытаць аб тым, як называлі адно аднаго гэтыя людзі паміж сабою, цяпер няма ў каго. Для беларусаў жа асабістыя яўрэйскія імёны і прозвішчы ўжо былі экзотыкай, і не трэба было выдумляць нічога новага, каб абазначыць таго ці іншага яўрэя нечым яшчэ больш адметным.

Здараецца, што чыесьці мянушка, імя ці прозвішча робяцца мянушкамі іншых людзей. Фізічнае падабенства, падобныя рысы характару ці аднолькавы вобраз жыцця, жартоўнае параўнанне – прычынаў для такога запазычвання мноства. Узгадваю сваё дзяцінства, калі мае сябры жартаўліва называлі адзін аднаго то Хапам, то Любай, то Косцем, то Грышам, то Гэляй – па імёнах і мянушках людзей, якія вылучаліся з шэрагу іншых жыхароў мястэчка. Дарэчы, Любай і Гэляй звалі хлопцаў, а Косцяў была ў нас цэлая братоўская дынастыя. І з нашых вуснаў да гэтага часу без ніякай крыўды злятаюць тыя звароты, якія мы ўжывалі і ў дзяцінстве. Цікавае паходжанне мянушкі Вуль. Адметнасць яе ў тым, што ўтварылася яна, як ні дзіўна, ад мянушкі зусім іншага чалавека, якога прызывалі Стапулём. Проста суседскі хлопчык, не ўмеючы яшчэ толкам размаўляць, замест «Стапуль» вымаўляў: «Вуль-вуль». Гэты дзіцячы лепет выклікаў смех і замілаванне, хлопчыка прасілі паўтарыць імя суседа. Той з задавальненнем паўтараў, не ведаючы, што вымаўленае зробіцца яго мянушкай на ўсё жыццё.

Асабіста мяне ў дзяцінстве сябры прызывалі (некаторыя і да гэтага часу) Камынам. Пасля абразання майго сапраўднага прозвішча Камінскі засталася мянушка, якая цалкам супадала з прозвішчам нашага тагачаснага ўчастковага. Хоць быў той чалавек і з выгляду не паганы, і паводзінамі сваімі не выклікаў агіды, але працаваў ён міліцыянерам, якога баяліся ўсе дзеці, і таму ад сваёй мянушкі я не быў у захапленні. Ехалі мы некаж з сябрамі ў Сморгонь. Аўтобус быў перапоўнены, а я, хлопчык выхаваны і ветлівы, зайшоў у яго апошні. Сябрукам маім, больш вёрткім і пранырлівым, удалося заняць месцы. Адзін з іх (дарэчы, мянушка – Ангор, ад прыдомка «Ягораў») мне крыкнуў праз увесь аўтобус: «Камына, хадзі сядай, я табе месца трымаю. Каб не я, ты ўсю дарогу стаяў бы, як лопух, вушы развесішы». А непадалёк стаяў сапраўдны Камына, участковы. Той, канечне ж, не зразумеў, што звяртаюцца не да яго, і ўспрыняў усё на свой рахунак. Хоць і здзіўіўся такому панібратству з боку школьніка, але ўсё ж праціснуўся да Ангора і прысеў побач з ім. У хлапчука потым усю дарогу гарэлі ад сораму вушы, а я, хоць і прастаяў увесь час, але быў перапоўнены радасцю ад атрыманай маральнай кампенсацыі за празмернае ўжыванне адных з маіх сяброў ненавіснай мянушкі.

(Заканчэнне на стар. 8)

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 7)

Наогул, усячэнне прозвішча – даволі распаўсюджаны спосаб утварэння мянушак. Напрыклад, Маслак утварылася ад Маслаковіч, Маскаль – ад Маскалёў, Сакол – ад Сакалоўскі. У прыведзеных прыкладах мянушка з'яўляецца якраз тым словам, ад якога прозвішча калісьці і ўзнікла. У іншых выпадках пры трансфармацыі прозвішча ў мянушку яно проста набывае жарталівы ці нейкі іншы характар: Сінкевіч робіцца Сіненькім, Платонаў – Платошам, Жугашвілі – Жуганом і гэтак далей.

Ужо доўгі час вучні школы, дзе я працую, называюць мяне паміж сабой так – Сакалай. І малодшае пакаленне ўжо нават не здагадваецца, што абазначае гэтая мянушка. А насамрэч усё тут проста: гэта таксама скарачэнне. Ранейшыя выхаванцы, якія вечна некуды спяшаліся, пераўтварылі маё імя і імя па бацьку – Аляксандр Мікалаевіч – спачатку ў «Аксакалайч», затым – у «Сакалай», якое наогул часам успрымалася як «Скл».

Настаўніцкія мянушкі – тэма асобнай размовы. Ва ўсё часы, працуючы з аўдыторыяй, якая мае багатую фантазію, цяжка пазбегнуць таго, што цябе будуць называць не так, як назвалі бацькі. І не заўжды ты мянушкі бываюць сардэчнымі і лагоднымі. Бясспрэчна, мы не святых, і хтосьці справядліва атрымоўвае тое, што заслужоўвае. Але вельмі часта і дзіцячая фантазія бывае даволі жорсткай і несправядлівай. Таму не лічы патрэбным спыняцца на дэталёвым разглядзе гэтай тэмы.

Мянушкі, што бытуюць між дзецьмі і школьнікамі, таксама падрабязна разглядаць не будзем. Некаторыя з іх, праўда, бываюць даволі арыгінальнымі і могуць суправаджаць чалавека па ўсім жыцці. Аднак большасць з іх усё ж мае кароткі век.

Абыдзем таксама і тэму яўна абразлівых ці брыдкаслоўных мянушак. Хай застануцца яны на сумленні тых, хто іх выдумаў і ўжывае.

А цяпер некалькі словаў пра калектыўныя ці масавыя мянушкі. Ёсць выпадкі, калі мянушка альбо асабістае імя становіцца хадзячай назвай, якая абазначае пэўную катэгорыю людзей, нечым падобных да іх носбітаў. Назіраліся такое і ў Крэве. «Улан» (альбо «Вулан») – так маглі тут назваць магута на камплекцыі, але не вельмі спрытнага на розум чалавека. «Лойка» – такой была хадзячая назва жабракоў ці папашаек. «Голда» – гэтак маглі кінуць са злосцю ў бок дзядзькаў ці мужыкаватай жанчыны, нават не падазраючы пры гэтым, што кінутае грубаватае па гучанні імя перакладаецца як «залатая». «Лайба» – гэта хадзячая назва чалавека бесталковага, нехайнага і неарганізаванага. Яна пайшла ад імя (ці мянушкі) аднаго беднага крэўскага яўрэя, які жыў тут яшчэ «за Польшчай». Расказваюць, гэты чалавек вечна бадзёўся без мэты па мястэчку, і апрануты ён быў у такія дзіравыя лахманы, што мясцовая дзятва лёгка магла вывучаць па ім мужчынскую анатомію.

Здараецца, што ў той ці іншай мясцовасці нейкае звычайнае чалавечае імя робіцца імем-ізгоям. Распаўсюджанае па суседніх вёсках, тут яно не толькі ігнаруецца, калі называюць немаўлятаў, але і лічыцца крыўднай мянушкай. І нават калі забытая прычына такога адмоўнага стаўлення да таго імені, усё адно паводле традыцыі яно доўгі час можа быць у гэтай мясцовасці табу. А прычынаў для такога стаўлення магло быць мноства: хтосьці калісьці з гэтым імем меў вельмі дрэнную рэпутацыю ці надзвычай непрыябную знешнасць, быў калектам цялесна ці псіхічнахворым. І браць для немаўляці такое імя ўсё адно, што наклікаць на яго беды і заганы.

У Крэве такім імем доўгі час было Грыша. Успамінаю, як мы з сябрамі ў дзяцінстве дзівіліся і хіхікалі, калі адзін хлопчык, які прыехаў сюды аднекуль здалёк, прадставіўся такім імем. Да гэтага мы ўспрымалі слова «Грыша» за абразу. Здаецца, адносіны да гэтага імя ў нашай мясцовасці не змяніліся і па сёння.

І яшчэ некалькі словаў пра калектыўныя назвы і мянушкі. Часта назіраецца блытаніна, калі адным словам хочучы абазначыць усіх тых, хто жыве ў Крэве. Для каго мы – крэўчане, для каго – крэўчы, крэўяне ці крэўцы. Але для нас заўжды існавалі іншыя назвы, якія таксама можна аднесці да разрады мянушак. Нас называлі то крэўскімі жыдамі, то местачковымі, то ганчарамі, то кукуцямі. Гэткімі назовамі нашыя блізкія і далёкія суседзі надзялялі абсалютна ўсіх жыхароў Крэва, незалежна ад нацыянальнасці, роду заняткаў і ўсялякіх іншых адметнасцяў. Адракацца ад гэтых найменняў не варта: яны, гэтаксама як і нашыя асабістыя ці сямейныя мянушкі, з'яўляюцца часткай агульнага культурнага багацця, бо ствараюцца людзьмі, адлюстроўваюць міжчалавечыя стасункі і саму рэчаіснасць. Пры гэтым падкрэсліваюць нашу індывідуальнасць і арыгінальнасць.

Тым жа, хто прымае мянушкі за абразу, можна парадзіць адно з двух: альбо паставіцца да ўсяго гэтага з гумарам, альбо распачаць працу над самім сабой, над сваімі недахопамі.

**Аляксандр
КАМІНСКІ**

Верасень

18 – Шалькевіч Вячаслаў Феліксавіч (1941), вучоны-гісторык і філосаф, даследчык грамадска-палітычнай і прававой думкі Беларусі, аўтар шматлікіх навуковых працаў, у т.л. манаграфіяў, пра Ф. Скарыну, К. Каліноўскага, У. Спасовіча і інш. дзеячаў – 70 гадоў з дня нараджэння.

21 – Асіноўскі Святаслаў Маркавіч (1951), Аршанскі р-н, журналіст, краязнаўца, аўтар каля 300 гісторыка-краязнаўчых працаў, у т.л. навукова-папулярных кніг і даведнікаў – 60 гадоў з дня нараджэння.

24 – Незабітоўскі Станіслаў Прэцлаў (1641), Наваградскі р-н – 1717), мемуарыст, успаміны якога з'яўляюцца каштоўнай крыніцай па гісторыі грамадска-палітычнага жыцця Беларусі і Літвы канца XVII ст., дзяржаўны і гаспадарчы дзеяч – 370 гадоў з дня нараджэння.

29 – Смоліч Аркадзь Антонавіч (1891), Клічаўскі р-н – 1938), вучоны ў галіне эканомікі, сельскай гаспадаркі, картаграфіі, географіі, адзін з заснавальнікаў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і адзін з распрацоўшчыкаў яе першага статута, першы беларускі прафесар географіі і аўтар першага падручніка «Географія Беларусі», які вытрымаў 5 перавыданняў, палітычны і грамадскі дзеяч – 120 гадоў з дня нараджэння.

29 – Лабачэўская Вольга Аляксандраўна (1951), мастацтвазнаўца, этнолаг, даследчыца гісторыі беларускага народнага мастацтва, промыслаў і рамёстваў, ініцыятарка мастацтва, аўтар навуковых каталогаў, навуковых і навукова-папулярных кніг – 60 гадоў з дня нараджэння.

30 – Шміт Ота Юльевіч (1891), Магілёў – 1956), расійскі вучоны ў галіне матэматыкі, астраноміі, геофізікі, дзяржаўны дзеяч, адзін з арганізатараў асваення Паўночнага марскога шляху, акадэмік АН СССР і АН Украіны, Герой Савецкага Саюза (1937), імем якога названы востраў у Карскім моры, паўвостраў у паўночнай частцы Новай Зямлі і інш., Інстытут фізікі Зямлі Расійскай акадэміі навук, устаноўленая прэмія імя О. Шміта за значныя навуковыя працы ў галіне даследавання і асваення Арктыкі – 120 гадоў з дня нараджэння.

30 – Гілевіч Ніл Сымонавіч (1931), Лагойскі р-н, народны паэт Беларусі, многія вершы якога пакладзены на музыку і перакладзены на розныя мовы, літаратуразнаўца, фалькларыст, перакладчык на беларускую мову твораў звыш 400 славянскіх паэтаў і пісьменнікаў, заслужаны дзеяч навукі Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Янкі Купалы (1980) і Міжнароднай прэміі імя Х. Боцева (1986) – 80 гадоў з дня нараджэння.

**Малая краязнаўчая
энцыклапедыя**

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ЛУНІНЕЦ – (Заканчэнне артыкула.)

Вырас Лунінец з будаўніцтвам Палескіх чыгунак (1884–1886). У 1897 г. было 3 167 жыхароў, 855 двароў. У канцы XIX ст. чыгуначная станцыя ператварылася ў буйны вузел; заснаваны чыгуначны рамонтны майстэрні (239 рабочых у 1900 г.), працавалі 2 млыны, народнае вучылішча, школа. Існавалі царква і Свята-Мікалаеўскае брацтва пры ёй, яўрэйскі малітоўны дом; акрамя таго – заезны двор, 3 харчэўні, 4 піцейныя дамы, 19 гандлёвых крамаў. У 1905 г. вёска стала мястэчкам з 7 000 жыхарамі. 3 лістапада 1911 г. да лютага 1912 г. у Лунінец жыў і працаваў Якуб Колас, тут пачаў пісаць паэму «Сымон-музыка». У 1916 г. 7 месяцаў на ўзвядзенні абарончых збудаванняў працаваў табельшчыкам рускі паэт А. Блок. 3 1921 г. у складзе Польшчы, горад, цэнтр павета Палескага ваяводства. 3 верасня 1939 г. у БССР, 8 300 жыхароў. 3 15 студзеня 1940 г. цэнтр раёна. У Вялікую Айчынную вайну з 10 ліпеня 1941 г. да 10 ліпеня 1944 г. акупаваны. 3 сакавіка 1963 г. горад абласнога падпарадкавання. У 1970 г. у Лунінец 14 300 жыхароў, 23 800 чалавек у 2005 г.

Помнік авіяканструктара П.В. Сухому ў г. Лунінец

Тут нарадзіўся філолаг і лінгвіст

Крыжаўзвіжанская царква ў г. Лунінец

П. Ціхановіч (аўтар «Беларускай граматыкі»), у 1918–1920 гг. у чыгуначнай вучальні выкладаў матэматыку авіяканструктар П.В. Сухі.

З'яроўся помнік архітэктурны пач. XX ст. – Крыжаўзвіжанская царква ў псеўдарускім стылі. Усталяваныя помнікі Якубу Коласу, П.В. Сухому, Герою Савецкага Саюза лётчыку М.С. Давыдаву, а таксама на брацкай магіле партызанаў, на брацкай магіле савецкіх воінаў і партызанаў, якія загінулі 9–10 ліпеня 1944 г. пад час вызвалення райцэнтра, на магіле ахвяраў фашызму.

3 1979 г. працуе Лунінецкі народны хор народнай песні «Прыпяць» завода па вытворчасці электрарухавікоў для сельскай гаспадаркі. 3 1983 г. мае званне народнага. У рэпертуары пераважна беларускія народныя песні ў аўтэнтычным выкананні і апрацоўках, створаныя на аснове мясцовага фальклору.

Лунінецкі краязнаўчы музей працуе з 1978 г.

**Пажарныя
расказваюць**

Сёлета ў нашай сталіцы скла- ліся неспрыяльныя ўмовы звязаныя з гібеллю людзей на пажа- рах. Усяго за апошні год у г. Мінску адбылося 411 пажараў, загінула 29 чалавек (у тым ліку 1 дзіця).

Мінскае гарадское ўпраўлен- не МНС робіць усё дзеля ліквіда- цыі пажаранебяспечнай абста- ноўкі. Як паказвае досвед апошніх гадоў, адной з прагрэсіўных фор- маў прафілактычнай працы з'яў- ляюцца месячнікі пажарнай бя- спекі. Пад час іх асабліва ўвага надаецца дамам, дзе жывуць шматдзетныя, праблемныя сем'і, адзінокія старыя грамадзяне, інваліды і асобы, якія злоўжыва- юць спіртнымі напоямі.

Сёлета месячнік пажарнай бяспекі праводзіўся з 1 жніўня па 15 верасня. За гэты час супрацоў- нікамі Цэнтральнага раённага аддзела па надзвычайных сітуа- цыях была праведзена правер- ка больш чым 1000 домаўладан- няў. У правяральных дамах выяўле- ныя і ліквідуюцца парушэнні нор- маў і правілаў пажарнай бяспекі. Пра неабходнасць прыняцця мераў і патрабаванні для ліквіда- цыі выяўленых парушэнняў да- водзяцца да ўсіх зацікаўленых арганізацыяў.

Спадзяемся, што месячнік пажарнай бяспекі акажа ўплыў на змяншэнне колькасці пажараў і гібелі людзей.

**Д. ПРОЦЬКА,
кіраўнік Цэнтральнага РАНС**